

Kitap Tanıtımı
Book Review

Serhan Kemal Saygı, *Meclis-i Mebusan'da İzmir Mebusları (1908-1918)*, Libra Kitap, 116, Tarih Dizisi 101, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.297.

Öz

II. Meşrutiyet Dönemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarını da etkileyen bir dönem olmuştur. Hatta bu etki Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratikleşmesi, sürecinde de kendini göstermiştir. İzmir kenti de bu dönemde, siyasal ve kültürel düşüncelerin önemli temsilcisi olan kentlerden biridir. Bu anlamda Meclis-i Mebusan'da yer alan İzmir mebusları hakkındaki bu çalışma literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *II. Meşrutiyet Dönemi, İzmir, Mebus.*

Abstract

II. Constitutional Period has been a period affecting the early years of the Republic. This effect even showed itself in the process of Republic of Turkey's democratization process. The city Izmir is also one of cities that are important representatives of political and cultural thought in this period. In this sense, this study which is about Izmir deputies took place in Chamber of Deputies fills an important gap in the literature.

Keywords: *II. Constitutional Period, Izmir, Deputies.*

Tarık Zafer Tunaya, II. Meşrutiyet'i Cumhuriyetin bir laboratuvarı olarak kabul eder. Siyasal temsil sisteminde de öyle. Bu dönemde uygulanan müntehib-i sani, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yürürlükte idi. İkinci Meşrutiyet seçimleri, siyasal katılım ve Türkiye'nin demokratikleşme tarihi açısından da önemlidir.

İmparatorluğun son yıllarında, deyim yerindeyse "giderayak" bize bıraktığı miras büyük bir değer taşımaktadır. Ülkenin türlü çalkantılarla boğuştuğu İkinci Meşrutiyet döneminde, 3 dönem seçimlerin yapılması ve meclisin -kısa bir zaman dilimi dışında- toplanabilmesi ve görevini yerine getirebilmesi üzerinde durulması gereken bir konudur. Osmanlı Mebusan Meclisi içinde yer alan kimi mebusların birinci Türkiye Millet Meclisi içinde de yer almaları ayrıca dikkat çekicidir.

Serhan Kemal Saygı'nın bir doktora tezi olarak, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunduğu *Meclis-i Mebusan'da İzmir Mebusları (1908-1918)* konumuz açısından önemli. İzmir o dönemde Batı ekonomisiyle bütünleşmiş bir ticaret kentidir. Dışa açık bir kenttir. Birçok açıdan Avrupa kentlerini aratmaz. Yabancı dilde gelişmiş bir basın yayın dünyası vardır. Rumların, Ermenilerin ve Yahudilerin okulları ve okul kütüphaneleri İzmir'in gelişmişliğini gösterir. Burada yaşayan Türkler de gelişme süreci içindedir. Bu sürecin öncülüğünü İzmirli gençler yapmış, valiler de buna büyük destek vermişlerdir. İzmir'de ilk edebiyat dergisini çıkaranlar Halit Ziya, Tevfik Nevzat, Bıçakçızade Hakkı'dır. Hizmet gazetesini çıkaran gençler Halit Ziya ve Tevfik Nevzat'tır. Buna da Vali Halil Rifat Paşa çok büyük destek vermiştir. Yine bu gençler açılan İzmir İdadisi'nde öğretmenlik yapmaktadır.

İzmir nüfusu epeyce değişik bir kenttir. Türkler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler yanında Levantenler, Fansızlar, İtalyanlar, İngilizler v.b. bu kentin belli başlı bileşenleridir. Bu açıdan bakılınca İzmir'in ve İzmir seçimlerinin ne kadar önem taşıdığı kendiliğinden anlaşılır. Bu unsurlar arasında denge sağlanması elbette önemliydi.

Saygı, öncelikle Osmanlı Devleti'nde temsil sistemi üzerinde duruyor. Sonra II. Meşrutiyet'in ilanı ve İzmir'deki yankıları ele alıyor. Öyle anlaşılıyor ki; Meşrutiyet'in ilanı İzmir'de de çok büyük yankılar uyandırmıştır. Kutlamalara cins ve mezhep ayırt edilmeksizin herkes katılmış ve aynı heyecanı yaşamıştır. Önce Dr. Nazım'ın daha sonra Hürriyet kahramanı Enver Bey'in (Paşa) İzmir'i ziyaretleri bu heyecanlara ayrı bir renk katmıştır. İzmir'de canlı bir basın vardır ve gazetelerin sayısı da giderek artmaktadır. Kamuoyu duyarlıdır. İşte II. Meşrutiyet'in ilk seçimleri bu hava içinde yapılmaktadır.

Aydın Vilayet salnamesine göre İzmir kazasının 627.850 kişidir. Nüfusun 320.191'i Müslüman, 277.657'İ Hristiyan ve 25.000'i Musevidir. İzmir Valiliği, 1908 seçimleri için esas alınan nüfusun İzmir kazası için 97.502, sancak için ise 287.737 olduğunu açıklamıştır. Bu veriler, izmir sancağından 6 mebus seçileceği anlamına geliyordu.

Türkler ve gayrimüslimlerin adaylıkları belirlenmeye başladı. Seçim propagandası, herkesin kendi adaylığı çerçevesinde şekillenmektedir. Rumlardan Karolidi Efendi'nin adaylığını koyması Türk gazeteleri arasında büyük tepkiye yol açtı. Deniyor ki Karolidi Efendi, Meşrutiyet öncesi Yunanistan'a gitmiş, Yunan uyruğuna geçmiş ve Atina Üniversitesi'nde Profesör olarak çalışmıştır. Mebusluğa adaylığını koyması doğru değildir. Rum gazetelerinin buna karşı savunmaları da şu yoldadır. İstibdat döneminde Türkler de yurtdışına kaçtı sonra geldikleri zaman adaylıklarını koydu. Yani yurt dışına kaçan Türklerle Karolidi'nin durumunu aynı bağlamda değerlendirmiştir. Seçimler sırasında Rumlar, Aya Fotini Kilisesi'ne kapanarak dışarı çıkmadılar, polis önlem almak zorunda kaldı. Ancak Bergama'dan gelen oylar belirleyici oldu ve Karolidi Efendi mebus seçilince tartışmalar da bitti¹. İlginç bir sonuç da Dr. Taşlızade Ethem'in Ermeni aday Ispartalızade İstefan Efendi'nin yerine istifa etmesi ve onun kazanmasını sağlamasıdır. Seçimler bitince mebuslar törenle İstanbul'a uğurlandılar.

1912 seçimlerinin özelliği, bu seçimlere Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın da katılmasıdır. Ancak İttihat ve Terakki adayları büyük bir farkla seçimleri kazanmışlardır. 1914 seçimlerinde Seyyid Bey, Ubeydullah Efendi, Simonaki, İhsan Onnik, Vangel Mimaroglu, Nesim Masliyah İzmir mebusu seçilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü s.(101-234) anılan dönemde İzmir mebusluğunda bulunmuş kimselerin özgeçmişlerine ve Meclis-i Mebusan'daki çalışmalarına ayrılmıştır. Çok dağınık kaynak ve eserlerden derlenen bu bölüm gerçekten yorucu bir çalışmanın ürünüdür.

Türk mebuslardan Seyyid Bey, Ubeydullah Hatipoğlu, M. Rahmi Köken TBMM'de görev yapmışlardır. Rum mebusları içinde Pavlo Karolidi Efendi tarihçidir. Atina Üniversitesi'nde görev yapmış ve Kapadokya bölgesinde araştırmalarda bulunmuştur. Kritovulos'un Fatih'e sunduğu 19. yüzyıla kadar saray kütüphanesi dışından bilinmeyen eserini Türkçeye çevirerek Meşrutiyet dönemine tarihçiliğine büyük bir katkıda bulunmuştur. İzmir Yahudi cemaatini temsil eden Nesim Masliyah ilginç ve aydın bir kişidir. Kendisi avukattır. Gazete çıkarmış sonradan aldığı davalarla dikkati çekmiştir.

1 Karolidi Efendi için bkz.: Vangelis Kechriotis, "Atina'da Kapadokyalı, İzmir'de Atinalı İstanbul'da Mebus Pavlos Karolidis'in Farklı Kişilik ve Aidiyetleri", *Toplumsal Tarih*, 257, (Mayıs, 2015), s.s. 28-35.

Bu çalışma çok zengin bir kaynakçaya dayanmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin çeşitli fonları taranmış ve kullanılmıştır. Gazete ve salnameler özellikle İzmir gazeteleri önemlidir. Ayrıca erişebilen internet verileri de geniş ölçüde kullanılmıştır. Bu artık bilimsel çalışmalarda internetin vazgeçilmezliğini göstermektedir. Bunların dışında konuyla ilgili kitaplar, anılar ve makaleler bu çalışmanın içinde değerlendirilmiştir.

Sözün kısası, II. Meşrutiyet döneminde İzmir seçimlerini ve mebuslarını ele alan bir çalışma İzmir'in siyasal yaşamına ve onu temsil edenlerin özgeçmişlerine ve etkinliklerine büyük bir ışık tutmaktadır. Bu alanda şimdiye kadar çalışmalara önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Zeki ARIKAN